

תערוכה בכורה וביכורים

עם תערוכה של נחמיה שטנצל

שישים שנות ציור ומעלה ובהן תערוכה ייחיד אחת ויחידה, אף היא לפני שנים רבות, שכוחה — הייאמן?

לא, לא ייאמן, אך הנה העובדה לפנינו. ולולא יוזמתה של קבוצת כפרים, ספק אם גם תערוכה יחיד שניה זו של האמן המתברר היתה באה לעולם, וציבור שוחרי האמנות בישראל לא היה זוכה לראות מיבחר קטן ומנופה זה מיצירות נחמיה שטנצל במיטבו, ככל שנשמטרו בידי האמן.

נחמיה שטנצל, לירידו ומוקירו — שם צייר ושם דבר. לסיפרי תולדות האמנות נארוך זכה להיכנס. המוסיאונים שלה, לעומת זאת, עדיין לא שמעו עליו, כפי הנראה, אחרי הכל, מה הן שישים שנות יצירה לעומת חוון הנצח של אוצרים קרנניים דלי רוח וחומר.

אמרנו, שם דבר, וטעמנו עימנו. ושמו המפורש של אותו דבר: ארץ-ישראל. נחמיה שטנצל, כמו ירדו המנוח שמשון הולצמן, נמנה עם הקבוצה הלא-גדולה של ציירי ארץ-ישראל, הללו שנופי ארץ-ישראל היו, האופקים החדשים שלהם. גם אצלו, כאצל הולצמן, מעולם לא היה מושג הזהות וההגדרה העצמית בעייתית. תמיד ראה עצמו צייר ארץ-ישראלי, שהרי את נופי ארץ-ישראל צייר. להוציא חטיבת ציורים ורישומים מימות השתלמותו בפאריס, וכמה נסיונות לשחזור את מראות עיירת מולדתו הפולנית, הצטמצם נחמיה שטנצל בציור נופי ארץ-ישראל. הצטמצם — ורנן לו. התמקד — ומצא את זהותו.

זוה עשרות שנים הוא מצייר ושמן להציג עם חבריו בתערוכות קבוצתיות; מצייר ואינו עושה נפשות לציוריו. שישים שנה ומעלה: אל היה הדבר קל בעיניכם. שהרי פירושו שנות העשרים החלוציות, והאכטלה, והמחסור, והגידרות, והמי-אורעות, והמלחמות. וכל שנות קיום המדינה — ונחמיה שטנצל מוסיף ומצייר. כמה ציירים החיים עימנו כיום זכו להציג בתערוכות מיגדל דויד ואגודת אמנים עברית או בביתן הארצישראלי של התערוכה הקולוניאלית הגדולה בפאריס של 1930?

מרגע שקנה לעצמו לשון וסיגנון הוולמים את נטיותיו — אף כאן גבר הרגש על אמינות על זה של מקוריות נסיונית ווירטואוזיות — שוב לא היה לו צורך לשנות כדי להשתנות. עיקר המאמץ הוקדשו מעתה לשמירה על ההישג שהושג, מתוך כוונה להבטיח שקו האיכות שנקבע לא יתדרדר ולא ייפגם. כדרישה זו שדרש מעצמו גם עמד, כאמור, זה ותר משישים שנה, כשנות דור המדבר ועוד חצי.

כרבים מכני דורו, התרכו אף הוא באקווארל ובעבודות על נייר — מאותם טעמים שהביאו את עמיתיו לשקוד על כלי זה. בכותל המזרח של האקווארל הישראלי שמורה גם לו פינה קטנה, פינה שהיא אולם מלא.

תערוכה זו היא פרי אהבה: אהבה לאיש והוקרה ליצירתו. אבל כדרך כל אהבה תלויה כדבר, משמשת גם אהבה זו לנחמיה שטנצל ולציוריו, צינור כיוונו לצורכי הנפש של ירדיו. כך, לצורך שלהם להיווכח שוב כי „לא בחיל לא לא בכוח“, וכי כל אשר נורע כאן אייפם, גם אם נורע אל המלח, לעולם לא ייעלם בלא להותיר אחריו עקבות.

אמנותו של נחמיה שטנצל תלויה בו ורק בו, כמובן. אבל דבר אחרון זה שאמרנו תלוי כולו בנו. בנו ובכאים אחרינו.

נתן זך

עגלונים

פרות וציירים

לפני כ־60 שנה נתברכו עגלונים תל-אביב ב„שוק“ משלהם — מיגרש גדול בין הכפר סומיל ובין רחוב סוקולוב של היום, סמוך לבית החולים אסותא. שם היו מעמידים את העגלות ומחכים לפרנסה. לא הרחק ממיגרש זה ניצב משק הפועלות ובו עסקו העולות החדשות בחליכת פרות כאשר הפועלים הצעירים, שהת-קבצו באו מכל עבר, עסקו בחיזור.

במקום מרוחק משם, בתוך כיצה של ממש, מקום בו משתרע כיום גימריארי, ניצבו הצריפים

של הנוער העובד שהוקם זה עתה, ובאחד מהם היה הסטודיו של הצייר פרנקל, אשר שימש בית-הספר הראשון לאמנות בתל-אביב. אל בית-הספר הזה נתקבצו ובאו אמנים צעירים כמו לבנון, הולצמן, הנרל ואחרים. כדי ללמוד „אמנות מודרנית“ מהצייר שהגיע זה עתה מפאריס ואשר באמתחתו גלויות של הציורים המודרניים הנודעים, אותם לא ראו פירחיה-אמנות הארצי-ישראלים מימיהם.

במקומות אלה ובאחרים שוטט גם נחמיה שטנצל, חלוץ עברי צעיר, שזה עתה עלה מפולין ואשר חילק את זמנו בלימודי ציור אצל פרנקל, בחיזור אחרי אותן חולבות, בשיחות פילוסופיות עם ציירים אחרים, ובניהול ויכוחים-פוליטיים בשוק-העגלונים. ואת כל מה שראו עיניו עמד וצייר.

השבוע נפתחה בגלריה שי דנון, ברחוב פרוג

אונג: „לא הפסקתי לצייר אפילו יום אחד“, הוא אומר, ואיננו חושב להפסיק גם עכשיו.

שלמה שבא

ציפור

ראובן רותן קולות הציפורים

בבוקר, בטרם קמתי משנתי, כבר שמעתי את ציוץ הציפורים בגן. התעוררתי לפתע. לירי שככה מירב, ישנה, כמו שותקת, וכמו מברבת. היא לא שומעת את ציוץ הציפורים. היא מעפעת בעיניה, את הוא כי שמעה אותי מהרהר בה. פיתאום היא קמה. במהירות, לא הספקתי לראות

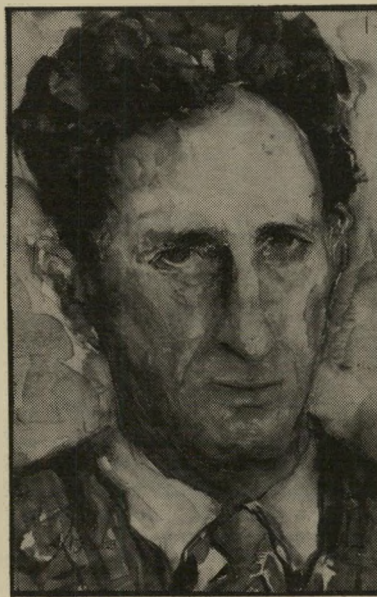
נחמיה שטנצל: משק הפועלות תל-אביב, 1929. כיום רבי-קומות ברחוב ארלוזורוב

את פניה הערות, גבה התהלך כחדר, כמחפש משהו. הוא נעצר ליד הכיסא, ואחר כך ליר השולחן. היבטתי בה כהשתאות. לא העזתי לומר כלום, חששתי להפריע למהלך היקיצה. לאחר רגע, פנתה ויצאה מן החדר. קולות הציפורים גברו בינתיים. אור גדול נכנס, חדר מן החלון המלבני. עיניי פקוחות לרווחה, אני רואה את ציללי היונים על לוחית האסכסט השקופה, שמעל למשקוף החלון. קולות המקורים פצחו רינה, טירטורם על פני לוח האסכסט התגבר. היו שם אולי ארבע יונים חומות והן עירניות מאוד וצמאות ליום הבא, העולה עם השמש.

היא שתתה קפה שחור מהביל. עיניה לחות, שפתיה קמוצות, עם כל לגימה הן מתעוותות לכלל עיגול חרוך, ושוב נעפרות לדומיה פשוטה. מה, מה, היא אומרת כל הזמן, מה... שיערה שחור. עיניה שחורות בבוקר ועם כלות היום שחורות. בין זה לזה, כשאני לא רואה אותה, הן שמחות, אבל עייפות, או בעלות סבר רציני, כאיזה תוואי של זקון, או יתמות. אני מתיישב שם. מביט בה קלות, ומסיר מיד את מבטי. אני שואל שאלת פיתאום. היא עונה במילמול כבוש ואחר כך מחייכת אליי. זה בסדר, היא אומרת. היום יש לי חזרה. איזו חזרה, אני שואל. היא משיבה כי חזרת המקהלה היום, לפנות ערב. ומתי תגיעי, אני שואל. בעשר, היא אומרת. ולא תאחרי, אני שואל, והיא צוחקת. לא.

לאחר שהלכה מירב התיישבתי על הכורסה השחורה, המתקפלת, והירהרתי בה מעט. היחסים בינינו היו שגרתיים, למעשה חסרי תוחלת, כמו הימים עצמם. היבטתי לעבר עצי הגן, שוב שמעתי את קולות הציפורים. הפעם נחלש קולן. קולות אחרים גברו והלכו. היום נפתח ויתמשך עד שתגיע שוב מירב. כלילה, כשהכל יחשיך, תגיע מירב, לאחר חזרת המקהלה.

אני ממתין עם המוסיקה. אני מתהלך בחדר. איהור של חצי שעה הוא קבוע. הפעם התארך ידומן, לפתע נשמע לצלול באינטרקום. היא עולה בשקט. כמו צעדים שלא נולדו עוד. כשהיא מציגה את נעליה על המדרגה, המדרגה עונה, שכנים שכנים, השעה מאוחרת, אסור להעיר איש. ישנים כולם. את שומעת... עורת הבית מירקה את המדרגות. „איזה ניקיון פה היום!“ היא אומרת. עוד בטרם ראיאה את פניה. נכון, אני אומר, העורות היתה היום. אבל זומן היא לא היתה, אומרת מירב. אני מושיב, נועל את הדלת וכבר אנחנו משתתקים. אני מביט שוב, לרגע היא

שטנצל: דיוקן עצמי

בעשרות תערוכות קבוצתיות, אבל רק פעם אחת ערך תערוכה יחיד. וגם אם לא הציג, הרי שתמונתו, מהשנים האחרונות, מצויות בגלריות והתיירים אוהבים אותן; סימטאות ירושלים, צפת וטבריה. אבל עיקרה של תערוכה זו, בגלריה שי דנון, הוא בעשרות האקווארלים משנות העשרים והשלושים כיום ציוריו פני הארץ, מפתה, ורמותה אשר חלפו מן העולם.

שטנצל, הקרב לשנות ה־83, נמצא כמלוא

מארי

אני שיך

אני שיך לשרה-כפר
אחר
פך מסתבר
ותמיד נוחת
באותו מוכב זוהר
נושם את ריח הבקר
אומד צבע בצבע
וצליל עם צליל
תוהה בסתו
ונסער באביב

אחרי כל אלה
באות המלים
בכתב-יד
מי יבין
ואני החזן
מחזן לבית-הפנסת
או שירת-המקהלה
בלי תבת-ההודיה

למעשה
אינני מבקש
ארץ אחרת
כאן לפחות
שלי המלים
והמלים
עוברות מפה לפה
אבל אנחנו
מתעקשים
על מוכן אחר

אצלי החיים הם
ורועות חסנות
בעבודה
לחם שחור
וסיר עטוף במפה
איך אביא מלים
לאנשים פאלה

איך יגיעו
המלים שלי
לרשט הפסקה
שמצץ פינקותו
בשקיקה
קטבעיות
או לרשט תינוקות
על-צד אחיותיהן

מביטה בי, ואיש לדרכו. אני לחדר השינה. היא לכורסה המתקפלת. אחרי רגע היא באה אחריי. אתה פה?... כאילו שלא ידעת, אני אומר. ההה... צוחקת. אני מביט בה. היא חיוורת. איך היתה החזרה?... טוב... בסדר. היא הרימה יד להסיר סוודר. יד גולמנית, לא של פסנתרנית. אצבעות עבות, יד מגושמת, של אשה פשוטה, אין כוח של ממש בידים האלה, אני חושב ביני לביני. אילו היו לה ידיים אחרות, יכול להיות שהדברים היו מתפתחים אחרת.

האור כבה. אנחנו שוכבים. היא נהנית. אני פחות. היא לא יודעת שאני שוכב עם מישהי אחרת. היא נהנית, וזה העיקר. בבוקר אתעורר, קולות הציפורים יעירו אותי. יהיו יונים על האסכסט הצהוב. היא תלך, אולי לעבודה. ואני ביום הבא, החמים, הרך.